

Valimised ja kool: põhimõtted, kuidas tagada haridusasutuse neutraalsus Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimiste ajal

2019. aastal leiavad aset kahed valimised – Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimised. Hääletamisõigus neil valimistel noortel on 18-aastaseks saamisest. Keskkooliõpilaste hulgas on arvestatav hulk 18aastaseid ja vanemaid õpilasi, kes saavad valimistel osaleda. Seetõttu on ka poliitikutel huvi külastada koole, et noortele erakondade valimisprogramme tutvustada.

Üldised põhimõtted

Kooli soov tuua valimised noortele lähemale ning selgitada riigi toimimise põhimõtteid on väga teretulnud. Valimiste eel võib koolitundides õpilastega arutada, mida tähendavad erinevad valimised ning millised on Riigikogu liikmete ja Euroopa Parlamendi saadikute volitused ja võimalused. Kool saab kutsuda valimisealisi õpilasi üles kasutama oma hääleõigust ning kujundama seeläbi oma riigi tulevikku. Oluline on rõhutada, et õpilased on oma valikutes vabad ning et on igaühe otsustada, kas ja kelle poolt ta hääletab.

Kool on õppe- ja kasvatustööks mõeldud ning poliitiliselt neutraalne keskkond. Valimisea langetamine pole seda printsiipi muutnud. Seetõttu peavad haridusasutused hoiduma mistahes tegevusest, mis võib õppetöö ja kasvatustegevuse neutraalsuse kahtluse alla seada.

Neutraalsuse põhimõttega on kooskõlas poliitikute osalemine koolitundides, kus nad tutvustavad oma tööd näiteks riigikogulase või poliitikuna, kui külastus ei lange ajaliselt kokku valimiskampaaniaga. Valimiste eel põhikoolides ja gümnaasiumides ning kutseõppeasutustes aineõpetuse raames valimisteemade käsitlemisel tuleb lähtuda heast maitsest ja tervest mõistusest. Neutraalsuse põhimõttega on kooskõlas õpilastele kõiki erakondi võrdselt käsitleva informatiivse funktsiooniga tutvustusürituse korraldamine ([Õiguskantsler 2015](#)). Kui kool tahab anda poliitilistele jõududele võimaluse tutvustada oma poliitilist platvormi (mitte tööd poliitikuna, riigikogulase, Euroopa Parlamendi liikmena vms), siis tuleb seda teha tasakaalustatult ning anda kõikidele poliitilistele jõududele oma vaadete tutvustamiseks sarnased võimalused näiteks väitluste, diskussioonide vms toel.

Arusaamatuste vältimiseks ja kooli poliitiliselt neutraalse keskkonna kaitseks soovitame koolijuhtidel selgelt määratleda põhimõtted, mis on valimiste ajal koolis lubatud ja lubamatu, võttes aluseks ka siin esitatud soovitusel. Põhimõtted võiks rääkida läbi nii koolipere kui ka lapsevanematega. Need tuleb teha kõigile teatavaks ja kättesaadavaks (nt kooli kodulehel).

Printsiipide väljatöötamisel peab arvestama, et koolis toimuva eest vastutab direktor. Kooli direktor vastutab oma tegevusega tööandja ees, kelleks on munitsipalkooli puhul kohalik omavalitsus ja riigikooli puhul Haridus- ja Teadusministeerium.

Valimisreklaam ja valimistega seotud teavitustöö koolides

Haridusasutuses ei tohi toimuda kandidaate või erakondi reklaamivat tegevust (näiteks voldikute või reklaamtoodete jagamine, erakonna liikmete värbamine, allkirjade kogumine jne). Need põhimõtted kehtivad kogu kooliperele, sh juhtkonnale, õpetajatele ja õpilastele ning lapsevanematele. Samuti kehtivad need põhimõtted koolide ametlikes e-kirjalistides, sotsiaalmeedia- ja muudes sarnastes kanalites.

Koolijuht ja töötajad saavad piirata kooli ja kooliterritooriumile sisenevate inimeste ringi, sest koolil on vastutus tagada õpilastele ja õpetajatele vaimselt ja füüsiliselt turvaline õppekeskkond ning poliitiline neutraalsus. Seetõttu võib kool seada tingimusi ka koolis valimisagitatsiooni tegemisele ja sealhulgas reklaamtoodete jagamisele.

Koolil on lubatud rentida ruume (valimisteemaliste) reklaamürituste korraldamiseks, kui üritused ei häiri kuidagi õppetöö läbiviimist ega kohusta osa saama ürituste sisust.

Poliitikute külaskäigud koolidesse

Üldiselt võib kool kutsuda poliitikuid õppe- ja kasvatustöö raames õppetundidesse oma tööst rääkima. Kooli ülesanne on tagada, et tegemist oleks sisulise panusega õppetöösse vastavalt õppekavale. Kindlasti pole lubatud koolipere värbamine poliitiliste jõudude liikmeteks õppetöö ajal.

Vähemalt kaks kuud enne valimisi ei peaks kool enam ka õppetundide raames korraldama õpilastele eraldi kohtumisi poliitikutega, sest ajastus ja avalikus ruumis aktiveerunud valimiskampaania ei võimalda poliitikutel enam esineda valimiskampaaniast lahus. Sama kehtib poliitikute osalusel või juhtimisel korraldatud ürituste kohta (näiteks poliitiku kaasosalusel toimuv ja/või poliitilise jõu poolt toetatud väljasõit, muuseumikülastus jmt).

Koolijuhil on õigus otsustada, et sel perioodil ei toimu poliitikute etteasteid ja külastusi koolis üheski vormis.

Kool võib ka viimasel kahel kuul enne valimisi korraldada mitme poliitilise jõu esindatuse ja vabatahtliku osalusega informatiivseid arutelusid, üritusi, infostende jmt eeldusel, et:

- 1) Kool teeb kõik endast oleneva, et tagada selliste ürituste, stendide jms aktiivne tasakaalustatus – asjakohaste poliitiliste jõudude tasakaalustatud esindatus ja ürituste tasakaalustatud modereerimine.
- 2) Üritus võib toimuda tundide järel, kuid ei tohi toimuda tundide ajal ega vahel ning peab olema õpilastele vabatahtlik. Koolil on soovi korral õigus tunniplaani ümber korraldada, et kõik soovivad saaksid koolipäeva järel üritusest osa võtta, kuid päeva ümberkorraldamine ei tohi luua olukorda, kus õpilased on survestatud üritusest osa võtma.
- 3) Kool teavitab seal toimuvatest ja valimistega seotud üritustest kõiki koolipere liikmeid ja lapsevanemaid ning avaldab ürituste kohta informatsiooni kooli kodulehel.
- 4) Valimisteemalisele üritusele kutsutud kandidaatidele tuleb meelde tuletada, et koolis ei tohi uusi liikmeid värvata või valimismeeneid jagada. Visuaalsele reklaamile tuleb eelistada erakonna seisukohti sisuliselt tutvustavaid teavitusviise.
- 5) Kui koolijuht kahtleb, kas üritus või materjal sobib kooli, tuleb tal langetada otsus, mis toetab kooli poliitilist neutraalsust. Kool peab vältima tegevust, mis võib õppe- ja kasvatustöö neutraalsuse kahtluse alla seada.

- Kool teeb kõik endast oleneva, et valimisteemalistel üritustel saaksid oma vaateid esindada kõikide valimisliitude ja erakondade kohalike nimekirjade esindajad. Kui tasakaalustatud üritust ei ole võimalik korraldada, tuleb see ära jätta.
- Valimisüritusele kutsutud eri maailmavaadete esindajate seas on soovitatav eelistada neid, kes ei õpi ega tööta selles koolis.

Kooli töötajate kohustused ja vastutus valimiste ajal

- Koolidirektor või muu koolitöötaja ei tohi ametipositsiooni enda või kellegi teise valimiskampaania jaoks ära kasutada. Ta peab eristama oma rolle koolitöötaja ja kandidaadina või aktivistina – koolis keskendumise õppe- ja kasvatustegevusele ning piirduma sellega.
- Kui direktor kandideerib valimistel, peab ta sellest teavitama kooli pidajat. Kui õpetaja kandideerib valimistel, peab ta teavitama direktorit. Eesmärk on vähendada rolli- ja huvide konflikti ohtu.
- Kui õpilane kandideerib valimistel, ei tohi ta ära kasutada oma kooliõpilase positsiooni oma poliitiliste vaadete aktiivseks propageerimiseks kaasõpilaste seas (näiteks vahetunnis valimistoodete jagamiseks jne). Õpilastele kehtivad samad reeglid nagu koolitöötajatele – tuleb eristada oma rolle õpilasena ja kandidaadina.
- Õpilasesindustel ja nende liikmetel tuleb tagada õpilasesinduse tegevuse poliitiline neutraalsus, s.t õpilasesinduse liikmed ei tohi kasutada oma rolli ja nende kasutusse antud ressursse ära enda või kellegi teise valimiskampaania hüvanguks.

Noore õigused valimisinfo saamisel ja valikute tegemisel

Lapsevanem peab arvestama noore arengust tulenevate võimalustega ning sellega, et noorele on seadusega antud õigus hääletada ja otsustada kohalike omavalitsuste valimistel alates 16-aastaselt saamisest ning Riigikogu ja Euroopa parlamendi valimistel 18-aastaselt saamisest. Kui põhiseadus annab noortele õiguse hääletada, siis on neil õigus saada ja tõlgendada infot iseseisvalt, lapsevanema juhendamisetä.

Keda teavitada ebakohasest käitumisest koolis valimiskampaania ajal?

- Ebakohasest valimiskampaaniast tuleb esmalt teavitada koolijuhti.
- Teavituse võib edastada alates 1. veebruarist 2019 veebilehele <http://www.poliitikudlubavad.ee>, mida haldab Eesti Noorteühenduste Liit koostöös Eesti Noorsootöö Keskusega.
- Kui eelnevast ei ole abi, siis tuleb pöörduda kooli pidaja – munitsipaalkoolis omavalitsuse, riigikoolis Haridus- ja Teadusministeeriumi – poole. Lisaks:
 - Agitatsiooni puhul hääletamisruumis või hääletamisruumi viivates ruumides tuleb kõigepealt pöörduda hääletamist korraldava jaoskonnakomisjoni poole. Kui probleem ei lahenenud, tuleb sellest teavitada riigi valimisteenistust.
 - Keelatud poliitilisest välireklaamist tuleb teavitada politseid.